

STICHTING Ir. D.C. van Schaik
BEHEER ONDERAARDSE KALKSTEENGROEVEN

Groevendag 2001

Uitnodiging aan onze steunpilaren

Op zaterdag 29 september a.s. vindt de tweede Groevendag plaats voor de Vrienden, relaties en medewerkers van de Stichting Ir. D.C. van Schaik.

U bent deze dag van harte welkom in de Koeleboschgroeve, een speerpunt in het vleermuisonderzoek van de afgelopen 40 jaar. U kunt in deze Steunpilaar daar een artikel over lezen, geschreven door Ed de Groot, beheerder van deze groeve.

U kunt uw auto parkeren in Bemelen waarvan een kaartje hieronder is bijgevoegd. Van daaruit kunt u onder begeleiding van mensen van de Stichting door het droogdal van Bemelen wandelen naar de ingang van de Koeleboschgroeve. Ook wordt er voor autovervoer gezorgd naar de ingang.

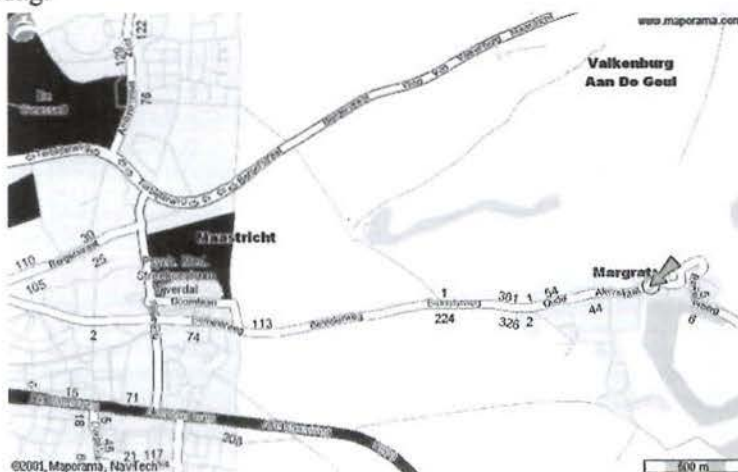
Binnen de groeve heerst een constante temperatuur van 10-12 graden, dus u hoeft geen andere kleding aan te trekken dan noodzakelijk voor bijvoorbeeld een herfstwandeling.

In verband met de organisatie vragen wij u of u zich voor 25 september wilt aanmelden als u aan deze Groevendag wilt deelnemen. Dit kan op de volgende manieren:

- Schriftelijk door middel van een briefje aan het secretariaat: Postbus 2235, 6201 HA Maastricht
- Per fax naar 043-3672585
- e-mail: vanschaikstichting@nhgl.org

Programma:

- 14:30 uur. Ontvangst bij de ingang van de Koeleboschgroeve
- 14:45 uur Rondleiding door de groeve door medewerkers van de stichting die zullen vertellen over de geschiedenis, de geologie en vooral de vleermuizen in deze groeve.
- 16:00 uur. Einde Groevendag.

Nieuwe beheerder Houbensbergske

Het Houbensbergske waarvan in de vorige Steunpilaar reeds melding werd gemaakt, heeft nu een beheerder. Deze groeve heeft nogal wat plaatsen die bijzondere aandacht verdienen omdat de pilaren zwak zijn. Verder moet de beheerder van deze berg iemand zijn die jong en sportief is omdat de ingang tot deze groeve alleen te bereiken is via een ladder in een schacht van 6 meter diep. Er hadden zich 3 kandidaten aangemeld die gelijkwaardig waren en na een moeilijke keuze is het SOK-lid Erik Honée benoemd tot groevenbeheerder. Wij kennen Erik als iemand die bijzonder begaan is met de historie, gezien zijn beroep als geschiedenisleraar. Wij zijn er dan ook van overtuigd dat hij het beheer over deze groeve met hetzelfde enthousiasme zal voeren als de beheerders van de andere groeven.

Scharnderberg en Nieuwe Groeve Achter St. Joseph

Deze twee groeven in Cadier en Keer tussen Maastricht en Margraten zijn reeds enkele jaren door de SOK gehuurd voor een symbolisch bedrag. Het huurcontract is dit voorjaar omgezet naar de Stichting Ir. D.C. van Schaik, ook weer voor hetzelfde symbolische bedrag van 1 euro per jaar. De beheerders van deze twee groeven, John Knubben en Han Bochman, blijven beheerder.

Landschap Scharnderberg foto: H. Ramakers

Mijnwet

Momenteel wordt bij het Ministerie van Economische Zaken aan een nieuwe Mijnwet gewerkt. De huidige Mijnwet stamt nog altijd uit de Napoleontische tijd en is zelfs nog gedeeltelijk in het Frans geschreven, als laatste stukje Nederlandse wet. Daarom dat een modernisering wel begrijpelijk is, zeker gezien het feit dat de huidige mijnbouw in Nederland grotendeels op de olie en gaswinning gericht is.

Echter in het voorstel voor de nieuwe Mijnwet zoals die momenteel op papier staat wordt het tweede gebruik van de mergelgroeven, zoals toerisme, educatie, beheer, etc niet meer opgenomen. Daarmee valt ook de vergunningverlening voor het gebruik van de groeven weg bij het ministerie van Economische Zaken. Hier zijn enkele negatieve gevolgen te verwachten zoals het wegvallen van reguliere controles door Staatstoezicht op de Mijnen waardoor sluipenderwijs gevaarlijke situaties kunnen ontstaan. Verder zal mogelijk wildgroei door allerlei ongecontroleerde initiatieven ontstaan waardoor er verlies van waarden te verwachten zijn.

De besturen van de SOK en de Stichting Ir. D.C. van Schaik hebben daarom een brief aan de minister geschreven waarbij op deze negatieve gevolgen en gevaren gewezen wordt. Wij hopen dat we op deze manier er voor kunnen zorgen dat de controle bij Staatstoezicht op de Mijnen blijft en het vergunningenbeleid bij een ministerie of de provincie terecht komt.

Pow Wow

Afgelopen voorjaar heeft tijdens een verkennersweekend rondom Bemelen de Koeleboschgroeve gefigureerd in de rol van "Hol van de Piraat". Dit alles in het kader van hun activiteit: "Pow Wow 2001".

Drie leden van de SOK: Rob Heckers, John Caris en Joep Orbons, stonden klaar om met 4 groepen verkenners in de leeftijd tussen 10 en 16 jaar stukjes van de educatieve puzzelspeurtocht te gaan zoeken in de "grot".

Ondertussen werd natuurlijk veel verteld over de groeve. Kortom, een vermoeiende en zeer gezellige dag.

Een onderkomen voor de Technische Commissie.

Eén van de zaken die hoog op de prioriteitenlijst van onze stichting voor dit jaar stond is de inrichting van een onderkomen voor de Technische Commissie. Om een goede technische ondersteuning te kunnen leveren bij het dagelijkse beheer van onze groeven is een goed geoutilleerde Technische Commissie onmisbaar. Vanaf de oprichting van onze stichting is er al gewerkt aan het aanschaffen van verschillende materialen en gereedschappen; echter al deze spullen moesten bij verschillende mensen thuis in de schuur en de garage opgeborgen worden.

Sinds verleden jaar wordt onder leiding van Olav Hensing aan de Technische Commissie inhoud gegeven door onder meer een groep SOK-leden enthousiast te maken. Hier zijn niet alleen "jonge honden" die deelnemen; ook degenen die reeds hun sporen verdiend hebben op dit terrein zijn in deze commissie te vinden; bijvoorbeeld Han Bochman zal zijn ervaring en kennis als "gouwe ouwe" aan de Technische Commissie blijven leveren!

Sinds enkele maanden beschikt de stichting dankzij de Stichting Jeugdzorg Don Bosco over een heus onderkomen voor de Technische Commissie; in één van de schuren van de voormalige boerderij achter Huize Sint Joseph is een gedeelte ingericht voor onze Technische Commissie. De afgelopen maanden is er al hard getimmerd en gemetseld in de schuur, er is elektriciteit aangelegd enzovoorts. De feitelijke inrichting zal de komende maanden verder zijn beslag krijgen.

Voorts zal er dan gewerkt worden aan het optuigen van de "calamiteitenkar". Met deze aanhangwagen zal de Technische Commissie op verzoek kunnen uitrukken om tal van werkzaamheden bij onze groeven te kunnen uitvoeren. In de "calamiteitenkar" zal alles te vinden moeten zijn wat maar noodzakelijk kan zijn bij de reparaties aan de groeven. In een volgende uitgave van de Steunpilaar zullen wij U op de hoogte houden van onze vorderingen in de werkschuur.

Het bestuur van de stichting Ir. D.C. van Schaik is dan ook de vele "Vrienden" en uiteraard het bestuur van de Stichting Jeugdzorg Don Bosco buitengewoon erkentelijk voor het kunnen realiseren van bovenstaande.

Slotensysteem

Om de controle op de groeven goed uit te voeren, is door de Technische Commissie van de Stichting een slotensysteem aangeschaft. Hierbij heeft iedere groeve zijn eigen slot en zijn bij de Technische Commissie en het bestuur van de Stichting lopers beschikbaar. Het systeem is op certificaat, dus de sleutels kunnen niet zomaar gekopieerd worden. De sloten zijn dermate degelijk dat inbraak erg lastig gemaakt wordt.

Duits bezoek

Het afgelopen voorjaar is een delegatie Duitsers uit de omgeving van Duisburg op bezoek geweest om te zien hoe wij hier met het groevenbeheer om gaan. Ze waren onder de indruk van de groeven, het onderaards landschap, de rust en de sfeer van deze voor hen onbekende groeven. Verder vonden ze de historische en biologische zaken boeiend, maar vooral de geologie had hun bijzondere belangstelling. Ze hebben een aantal mineralogische zaken gezien in een paar groeven die zij nog verder willen gaan bestuderen. Dit zal gegarandeerd vervolg gaan krijgen.

Duits bezoek aan de Apostelgroeve, Foto: K. Malcher.

De Koeleboschgroeve te Bemelen

Door E. de Grood

Deze prachtige onderaardse kalksteengroeve was de eerste waarover in 1979 met de eigenaren onderhandeld werd om er een natuur (en cultuur-)reservaat van te maken onder de vlag van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, de voorganger van de Stichting Ir. D.C. van Schaik. Tot dat tijdstip was de groeve, nagenoeg zonder onderbreking, sinds 1960 onafgesloten geweest en dus kwetsbaar voor vernielingen. Na de afsluiting van de groeve in 1981 bleek de vleermuisbevolking met een zekere regelmaat toe te nemen en thans is de Koeleboschgroeve één van de belangrijkste vleermuisreservaten in Nederland.

Ligging en omvang

De groeve-ingang is romantisch gelegen, aan de rand van het Koelebosch, halverwege het droogdal dat van Berg en Terblijt naar Bemelen leidt. Tot voor kort was het in regenrijke perioden niet altijd even gemakkelijk om de groeve te bereiken. Grote hoeveelheden water en modder op de toegangswegen maakten een bezoek niet bepaald aantrekkelijk. De groeve strekt zich in oostelijke richting uit onder het plateau en past in een vierkant van 180 bij 180 meter; voorwaar géén grote groeve! Op de plattegrond valt direct de z.g. slurf op zodat de groeve eigenlijk nog kleiner is. Toch is het niet gemakkelijk om zich hier ondergronds te oriënteren en veel bezoekers, die de plattegrond niet kennen, hebben door de merkwaardige “slurfstructuur” de indruk dat de groeve veel groter is. Er zijn in totaal drie luchtschachten, waaronder één grote, helemaal aan het einde van de slurf, met een diameter van ongeveer één meter.

Ingang Koeleboschgroeve met traliehekwerk, van binnen uit gezien (1981)

Conrardus en Dermissen, inventor, 1662, Foto: Ed Stevenhagen

Historie

Uit archiefonderzoek van Van Rijsselt en Drummen (1995) is gebleken dat deze groeve tot de oudere groeven behoort. In stukken uit 1593 van het Kapittel van Sint Servaas wordt al gewag gemaakt van de "Merckelberch te Bergh de Coulenbosch genaamd" die gelegen was aan de "Blijergrubbe". Het in de groeve gevonden oudste opschrift is vervolgens van 1635 met de naam "G. Nederpelt". Uit 1662 stamt de inscriptie, vlakbij de ingang, van "Conrardus en Dermissen, inventor".

Deze Conrardus kenden J. van Rijsselt en P. Drummen reeds van een andere groeve, de Keerderberg, te Cadier en Keer. Hij was kanunnik en vele jaren rijproost te Heer. Al in ruste werd hij in 1662 waarschijnlijk bij een geschil in de Koeleboschgroeve betrokken. Het was gebruikelijk dat oudere wijze heren de rol van arbiter, "inventor", kregen toebedeeld, bijvoorbeeld bij kwesties van eigendomsafbakening.

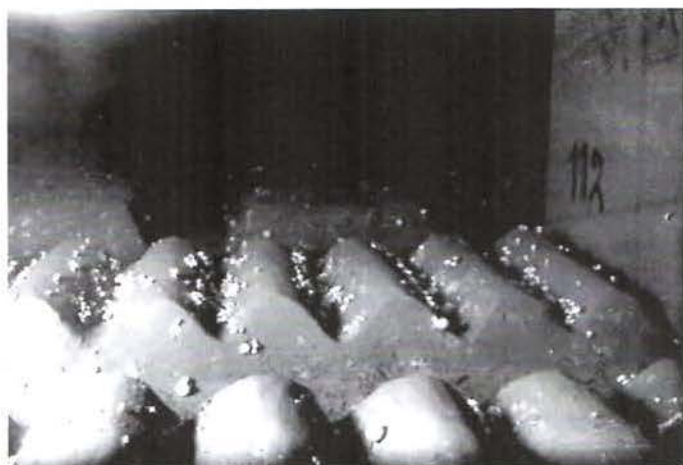
De grootste uitbreiding van de groeve stamt echter uit de negentiende eeuw, zo blijkt uit een studie van een werkgroep o.l.v. J. Knubben (1995), als o.m. de blokbrekersfamilie Quaden (Simon, Jacobus, Mathijs) tussen in ieder geval 1847 en 1865 in de groeve zeer productief zijn. In het achterdeel van de groeve getuigen tientallen opschriften van hun activiteiten. Jaloers op hun stiel hoeven we niet te zijn, zo blijkt uit opschriften als "Ik Armen Haas, gaan hier van kant; ik heb een ander baanje aan de hand, 1865" en "Jesus Munen Jesus Die bewaren ons die in den berg werken maar gij

moet aan huen denken met bijden, 1863, Simon Quaden".

In het jaar 1900 is het afgelopen met de steenwinning en nieuwe bestemmingen van de groeve wachten tot 1919 als de familie Neijs er een picknickplaats voor jachtpartijen in ziet (tot 1979!) en er tussen 1937 en 1960 champignonkwekers in neerstrijken.

Voor deze laatste valt het doek omdat de groeve door het Staatstoezicht op de Mijnen te onveilig bevonden wordt. Loshangende plafonds beginnen naar beneden te vallen!

De opmaat voor de tegenwoordige bestemming, die van vleermuisreservaat, wordt gegeven in 1967 e.v. door wetenschappelijk onderzoeker S. Daan, thans hoogleraar te Groningen. Hij bestudeert de activiteiten (!) van winterslapende vleermuizen aan de hand van de populatie in de Koeleboschgroeve.

Champignonbedden in de vijftiger jaren.

Vleermuisonderzoek

Het onderzoek van Daan, waarop deze overigens in 1973 promoveerde tot doctor in de natuurwetenschappen, was zowel grondig als spraakmakend. Alle in de groeve waargenomen vleermuizen werden door hem gemerkt d.m.v. kopplakkers en daardoor tenminste gedurende een winterperiode individueel herkenbaar. Verder werden alle vliegbewegingen bij de uitgang(-en) geregistreerd d.m.v. automatische foto-opnamen. Tegelijkertijd werden verplaatsingen tussen hangplaatsen in de groeve d.m.v. frequente zoekronden gevolgd.

Door S. Daan gemerkte watervleermuis (1967)

Hij vond dat de meeste vleermuissoorten het niet bij slapen houden maar ook 's winters wel degelijk actief zijn. Afhankelijk van de soort ontwaken de dieren spontaan om de twee, drie weken en vliegen wat rond, drinken zo mogelijk en kiezen eventueel een andere hangplaats die meer perspectief biedt. Om het onderhuids vet, de "accu", te sparen dient de omgevingstemperatuur zo laag mogelijk te zijn (maar niet echt onder nul). In herfst en voorjaar blijken dat vooral meer afgelegen delen van de groeve te zijn, waar de gesteentetemperatuur van ongeveer 11 gr. voor relatief koele plekken

Wakkere vleermuis in Koeleboschgroeve

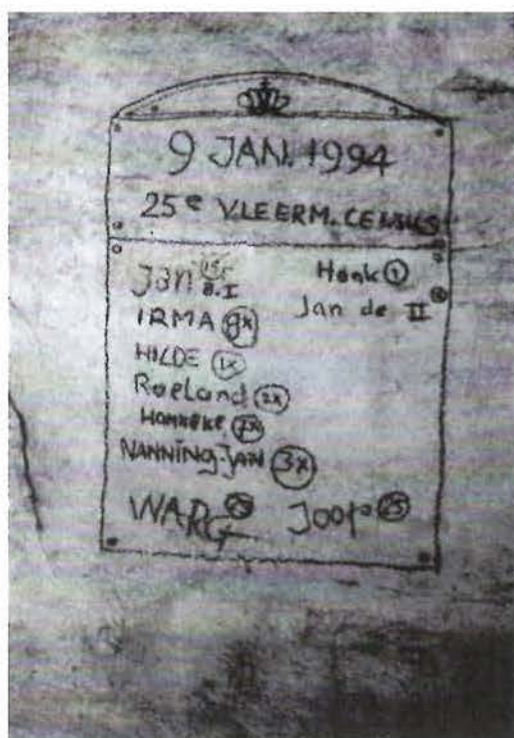
zorgt. Midden in de winter worden juist het ingangsgebied en de zones rond de schachten aantrekkelijk omdat de koudere winterlucht, door zijn hogere soortelijk gewicht, de groeve in zakt, voor afkoeling zorgt en de vleermuizen een mogelijkheid biedt tot een meer voordelige stofwisseling. Dit verhuizen om biologisch-economische redenen noemde Daan de "interne migratie".

Eigenaardig was dat Daan ook vond dat vleermuisindividueen dikwijls meerdere winters achtereen dezelfde hangplaatsen, soms op de milimeter nauwkeurig, uitzochten. Over geheugen en trouw gesproken...

Naast dit ecologische onderzoek van Daan is er alle winters tot nu toe systematisch populatieonderzoek gedaan. Elke winter zijn rond kerstmis onder leiding van J. van den Hoorn alle gangen op vleermuizen onderzocht. Deze jaarlijkse wintertelling vindt steeds op dezelfde wijze plaats zodat de gegevens over jaren vergelijkbaar zijn. Van 63 dieren in 1967 is de populatie toegenomen tot 602 afgelopen seizoen, bijna een vertienvoudiging! Deze 602 vleermuizen zijn verdeeld over zeven soorten, waarbij de Watervleermuis zijn eerste plaats in de loop van de jaren heeft moeten afstaan aan de Baardvleermuis. Er is dus naast toename ook dynamiek.

Vleermuisonderzoek Koeleboschgroeve 1970.

Namenlijst vleermuistelling 1994, "25 jarig jubileum". Foto: J. Spee

Vleermuisreservaat

De afsluiting van de groeve, nu twintig jaar geleden, door de Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, zoals gezegd de voorganger van de huidige huurster, de Stichting Ir. D.C. van Schaik, heeft op zich natuurlijk geen vleermuizen aangetrokken. Wel zullen de vleermuizen die eenmaal de weg naar deze groeve hebben gevonden een optimale omgeving voor hun winterslaap hebben aangetroffen. Omdat door het gevarieerde aanbod aan micro-klimaten ten gevolge van vooral de drie schachten de groeve qua structuur óók al zeer gunstige is voor winterslapende vleermuizen, mag de Koeleboschgroeve met recht de ideale vleermuisgroeve worden genoemd.

De Koeleboschgroeve heeft daarom, meer dan andere, in de jaren tachtig gediend als "voorbeeldgroeve" ten behoeve van investeringen in andere onderaardse kalksteengroeven in Zuid-Limburg, in totaal voor een bedrag van twee miljoen gulden. Op die manier bekeken is de Koeleboschgroeve een uitgesproken katalysator geweest voor de daadwerkelijke bescherming van de vleermuizen in onze regio.

Lijst van Vrienden van Stichting Ir. D.C. van Schaik

A.A.H. Barten
H.J.M. Beaumont, Maastricht
R.P. Beaumont, Maastricht
drs. G.J. Beijer, Lanaken
Bouwbedrijf Coppes BV, H.N. Degens, Valkenburg
J.L.P. Bovy, Maastricht
Caves Cadier Wijnspecialisten, Cadier en Keer
drs. M.L.M. Ceha, Roosendaal
Th.G.M. Colen- Beijer, Moergestel
ENCI MAASTRICHT BV, M. Poesen, Maastricht
M.E.Th. Estourgie-Beijer, Lanaken
P.H.J. Franssen, Gulpen
H.H.N. Geurts, Valkenburg aan de Geul
A.H.G.L. Hamelers, Maastricht
mr. P.Ch.M. Huijsmans, Clermont
H.G.A. Koene, Maastricht
P.M.B.L. Koene, Maastricht
J.T.F.M. Krekel, Geleen
drs. A.F.P.W.M. Lagas, Maastricht
L.M.J. Lamkin-Colson
H.L. Leunissen, Beekbergen

G.H.V. van Lijf, Maastricht
J.M.G. Maes, Maastricht
J.A.M. van der Meer, Maastricht
S.E. Minis, Maastricht
H.H. Mooren, Bergen op Zoom
C. Oostwegel, Valkenburg aan de Geul
R.F.J.M. Oostwegel, Maastricht
H. Oppenhuis de Jong, Haarlem
J. Peumans, Riemst
G.F.F.M. Pieters, Milsbeek
P. Rodenburg, Maastricht
ir. F.A.A.M. Roosen, Maastricht
dr. ir. E.P.M. Rousseau, Maastricht
ing. W.C.L. van Schaik, Geldrop
drs. L. Spronck, Maastricht
Stichting Jezüietenberg, Maastricht
C.B.C.A. van Stiphout, Maastricht
F.B. Vandehoek, Maastricht
Venduehuis Dickhaut, J. de Goede, Maastricht
dr. A.M. Voûte, Soest
drs. A.P. Witlox, Maastricht

Wij danken iedereen die met zijn of haar financiële bijdrage de Stichting Ir. D.C. van Schaik steunt in haar activiteiten.

Baardvleermuis in de Koeleboschgroeve. Foto E. de Grood

Medewerkers betrokken bij de Stichting

Bestuur:

- Joep Orbons: voorzitter
- Desirée Schoenmakers: secretaris
- Pierre Hardy: penningmeester
- Erik Lamkin: bestuurslid

Comite van Aanbeveling:

- G. Beijer: voorzitter
- A. Lagas
- C. Oostwegel
- G. van Lijf
- S. Sleijpen

Groevenbeheerders:

- Apostelgroeve: Ton Breuls
- Fallenberg: Valere Ceulen
- Houbensbergske: Erik Honée
- Keldertjes Slavante: Desirée Schoenmakers (tijdelijk beheerder)
- Koeleboschgroeve: Ed de grood
- Nieuwe groeve achter St. Joseph: Han Bochman
- Scharnderberg: John Knubben

Technische Commissie:

- Olav Hensing: coördinator
- Han Bochman
- Norbert Hensing
- Cham Peters
- Jo Pantekoek
- Eddy Jeukens

Redactie:

- Ed Houben
- Rob Heckers

Adviseurs:

- Ed de Grood: juridische zaken
- Ad Lagas: financiële zaken
- Roland Bekendam: mijnbouwkundige zaken

Referentieraad:

- K. Huntjens
- D. de Graaf
- R. Brandt
- J. Felder
- S. van der Leeuw
- A. Voûte
- W. van Schaik

Vale vleermuis in winterslaap in één der Bemeler grotten.

Provincie

Limburg

De werkzaamheden van de Stichting Ir. D.C. van Schaik kunnen mede tot stand komen dankzij een subsidie van de Provincie Limburg in het kader van de subsidieregeling natuur- en landschapsbeheer

Colofon

Redactie:
Lay-out en druk:
Redactieadres:

e-mail:
Web-site:
Bankrekening:

Kamer van Koophandel
voor Zuid Limburg:

Ed Houben
Rob Heckers
Stichting Ir. D.C. van Schaik
Postbus 2235
6201 HA Maastricht
vanschaikstichting@nhgl.org
www.sok.nl
SNS Bank Maastricht 92.98.12.034
KBC Bank Vroenhoven 745-0030689-09

1405666739

*De Steunpilaar van de Van Schaik Stichting verschijnt twee maal per jaar, in april en in september.
De Van Schaik Stichting is een werkstichting van de Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven van het
Natuurhistorische Genootschap in Limburg.*

STICHTING Ir. D.C. van Schaik
BEHEER ONDERAARDE KALKSTEENGROEVEN